

CAVİT BİNBAŞIOĞLU

Hayat Bilgisi Öğretimi

nobel
YAYIN DAĞITIM

ÖNSÖZ

Hayat Bilgisi dersi, ilköğretim okullarının ilk üç sınıfında okutulan bir derstir. Bu ders, okullarımızda 1926 yılından beri okutulmaktadır. Fakat, buna karşın, bu dersin önemi ve değeri gereği gibi anlaşılmış değildir. Zaman zaman, bu dersin yerine, Fen Bilgisi gibi başka bir dersin adının söylenmekte olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi dersi, dört ve beşinci sınıfta okutulan Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili temel kavramları kazandıran bir ders ise de, hiçbir zaman, ne bir Fen Bilgisi, ne de bir Sosyal Bilgiler dersidir. Bu ders, çocuğun çevresine etkin ve başarılı uyumunu sağlayan, çocuğa, bilgiden çok, eğitimsel davranışlar kazandıran bir derstir.

"Hayat Bilgisi" dersi, "toplu öğretim" adı verilen bir öğretim sisteminin temelinde ya da merkezinde yer alır. Bu dersin, ilköğretimin ilk üç sınıfında okutulan diğer derslerle çok sıkı bir ilişkisi vardır. Bu nedenle, özellikle bu sınıflarda, diğer dersler, Hayat Bilgisi dersi ile kaynaşık bir biçimde yapılır. Bu dersler, âdeta, Hayat Bilgisi dersinin birer uzantısı gibidir. Bunun için, bu sınıflarda "sınıf öğretmenliği" esas kabul edilmiştir. Bunun, bütün ilköğretim sınıfları için de geçerli olduğuna ilişkin eğilimler vardır.

Hayat Bilgisi dersinin bu niteliği, çok kez göz ardı edilmekte ve dersler, uygulamada, sanki ayrı ya da bağımsız birer ders imiş gibi verilmek istenmektedir.

"Toplu öğretim" sisteminin uygulandığı okullarda, "Hayat Bilgisi", bir merkez ya da mihver derstir. Bunun, dünyada ve bizde nasıl uygulandığını bilmeden, bu ders gereği gibi uygulanamaz. Bu nedenle, kitabımızda, önce "Türkiye'de Toplu Öğretim Anlayışının ve Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi" üzerinde durulmuştur. Bunu, "Hayat Bilgisi Dersinin Amaçları", "Hayat Bilgisi Öğretimiyle İlgili Psikolojik Etkiler" ve "Hayat Bilgisi Dersinin Konuları" izlemiştir. Bunları yaparken, konunun tarihsel süreç içindeki gelişimi de söz konusu edilmiştir. Bu sırada ortaya çıkan yanlışlıklar ya da eksiklikler ortaya konmaya çalışılmış ve zaman zaman bazı öneriler de ileri sürülmüştür. Böylece Hayat Bilgisi dersinin öğretimine, öz eleştiri niteliğinde, eleştirel bir yaklaşım yapılmıştır.

"Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim İlkeleri", "Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Yöntemleri" ve "Hayat Bilgisi Dersinde 'Ünite' ve 'Proje' Plânları" bölümleri, kitabımızın en önemli üç bölümünü içermektedir. Bu üç bölümde, Hayat Bilgisi öğretimiyle ilgili bilgilerin özü verilmektedir. Buralarda gözlem, deney, iş ve yaşama yöntemlerinin niçin gerekli olduğu psikolojik olarak ve bunların nasıl gerçekleştirilebileceği de ayrıntılı ve örnekli olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kısımda, "öğrenci merkezli"lik ilkesine uyararak, hem klâsik hem de proje çalışmaları biçiminde bu dersin nasıl öğretilebileceği, somut olarak ortaya konmuştur.

Bu bölümleri, "Hayat Bilgisi Derslerinin İşlenmesi" ve "Hayat Bilgisi Derslerinin Değerlendirilmesi" bölümleri izlemiştir. Böylece Hayat Bilgisi dersinin öğretimi, hem kuramsal, hem de pratik yönüyle okurlara bir "bütün" halinde sunulmuş bulunmaktadır.

Onuncu bölümde, "Hayat Bilgisi Derslerinde Kullanılacak Araç ve Gereçler" üzerinde durulmuştur. Burada, daha çok, öğrencilerin ve öğretmenlerin, okulda öğretimin seyri içinde, kendi kendilerine yaptıkları araçlara önem verilmiştir. Fabrikadan çıkma, hazır araç ve gerecin pedagojik değeri olmadığına inanılmaktadır. Bununla birlikte, bu tür bazı ölçme araçlarına gerek olduğu da kuşkusuzdur. Daha tam ve doğru bir anlatımla, "Hayat Bilgisi dersinin araç ve gereci, hayatın, yahut doğanın bizzat kendisidir" anlayışı, çalışmalarımızın esasını teşkil etmiştir.

Hayat Bilgisi öğretiminin bu çeşitli yönleriyle ilgili temel bilgi, açıklama ve örnekler yanında, bu dersin öğretimiyle ilgili yeterli bilgi verilmiş olmakla birlikte, bazıları, bu alanın otoriteleri olan eğitimcilerin makalelerine de kitabın "Ekler" kısmında yer verilmiştir. Bu makaleler, kitabın çeşitli kısımlarında verilmiş olan bilgilerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu yazılar, konunun, daha çok, bilimsel ve düşünsel yönleri ile ilgilidir. Bunlar dikkatle incelendiği zaman, bu konularda aydın bir düşünüş ortaya çıkacak ve Hayat Bilgisinin önemi ve değeri daha iyi anlaşılacaktır.

Şimdiye kadar bu konularda kuşkuya düşen olmadığı için, mevcut literatürde bu kadar ayrıntıya varan bir açıklama da yapılmamıştı. Son yıllarda sorgulama niteliğindeki bazı görüş ve düşünceler üzerine, konu ile ilgili kapsamlı açıklamalar yapma gereği duyulmuştur.

Bu yazıların bir kısmı, bu alanda dünyada birer otorite olan Dr. Beryl Parker, M.D. Vernon ve Jean Piaget gibi ünlü psikolog ve eğitimcilerin yazılarıdır. Bir kısmı da, yine bu ve benzeri otoritelerin araştırmaları esas alınarak, tarafımdan yazılmıştır. Kitabın her bölümünde bu eklere göndermelerde bulunulmuştur. Bu nedenle, öğretiminde bu eklere başvurulabileceği gibi, bunlar, ayrı ayrı birer inceleme konusu da yapılabilir.

Tarafımdan yapılan "Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Okullarında Okutulan Hayat Bilgisi Dersi Programları ve Değerlendirmesi" başlıklı araştırmada da öğretim programları ve açıklamaları, yine söz konusu bilim adamlarının görüş ve düşünceleri ışığında bir değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Bu değerlendirme, bir özeleştiri niteliğindedir. Değerlendirmede, çocuk düşüncesinin özelliklerine uygun programa ilişkin bazı öneriler de yer almıştır.

Eklerin en sonunda, gezici başöğretmenlik yaptığım yıllarda Hayat Bilgisi dersi ile ilgili olarak bir köy okulunda yaptığımız uygulamalardan da bir örnek sunulmuştur. Böyle bir plân ve anlayışla yazılan eserimizin, eklerde yer alan bilgilerle, daha çok pekiştirileceğine ve değerli meslektaşlarımızın Hayat Bilgisi öğretiminde bilinç ve anlayış geliştireceklerine, başarılı bir uygulama yapacaklarına inanıyorum.

Kitabın basımı sırasında metnin yan taraflarına, "clipart" ve "temsili" resimler ile italik harflerle kısa ve öz bilgi konmuştur. Bunların yapacağı çağrışımlarla, öğrenmenin daha kalıcı olacağını sanıyorum. Bunu sağlayan "Nobel Yayın Dağıtım" yönetici ve personeline teşekkür ederim.

Ankara, 26.05.2003

Cavit BİNBAŞIOĞLU

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm

"Toplu Öğretim" ve Gelişimi- Hayat Bilgisi Dersi.....	1
1. "Toplu Öğretim" Kavramı ve Hayat Bilgisi Dersi.....	2
2. Toplu Öğretimi Gerektiren Etkenler	4
-Çocuğun İlgi ve Dikkat Özelliği	4
-Çocuk Düşüncesinin Özelliği	5
-Çocukta Sınıflandırma Yeteneğinin Yokluğu.....	6
-Unutmaya Engel Olmak	7
-Çocuğun "Kavram" Geliştirme Özelliği.....	8
-Çocuğu Yaratıcı Etkinliklere Yöneltmek.....	8
3. Toplu Öğretim Çeşitleri.....	9
4. Toplu Öğretimde Öğretmenin Yeri	10
5. Toplu Öğretimin Gelişimiyle İlgili Bazı Görüşler	11
6. Türkiye'de Toplu Öğretim ve Uygulamaları.....	14
-İlköğretimde	14
-Orta öğretimde	18
7. İlkokulda "Toplu Öğretim"i Tanıtmaya ve Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar	20
-Toplu Öğretimi Tanıtacak ve Uygulayacak Eleman Yetiştirme	22
-1936 Programında Toplu Öğretim.....	26
-1936 Programında Yer Alan Toplu Öğretim Uygulamalarına Yapılan Bir Eleştiri.....	26,
-1948 Tarihli İlkokul Programında "Toplu Öğretim"	28
-1965 Tarihli İlkokul Program Taslağında "Toplu Öğretim"	28
-1968 Programında Toplu Öğretim ve Son Durum	30
8. Toplu Öğretimin Gereği Gibi Uygulanmasına Engel Olan Etkenler.....	32
Sonuç	34

2. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Niteliği	36
---------------------------------------	----

3. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Amaçları.....40

- 1926 Tarihli İlkokul Programında ve Sonrası40

-1968 Tarihli İlkokul Programda43

Sonuç46

4. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Konuları56

5. Bölüm

Hayat Bilgisi Öğretimi ile İlgili Psikolojik Etkenler62

6. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim İlkeleri.....68

7. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Öğretim Yöntemleri74

-Hayat Bilgisi Derslerinde Gözlem Yöntemi75

2.Deney Yöntemi81

3.Yaşama Yöntemi82

4.İş Yöntemi.....82

Sonuç.....84

8. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinde Ünite ve Proje Planları88

1.Ünite ve Proje Çalışmaları Arasında Benzerlik ve Ayrılıklar.....90

2.Klasik Öğretime Göre Yapılacak Bir Ünite Planı Biçimi93

3.Proje Çalışmalarıyla Yürütülecek Bir Ünite Planının Kısımları96

4.Ünite Proje/Planı Örnekler.....99

9. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin İşlenmesi.....110

10. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Değerlendirilmesi..... 118

11. Bölüm

Hayat Bilgisi Dersinin Araç ve Gereçleri..... 122

Kaynaklar.....125

Ekler.....127

Ek: 1- Hayat Bilgisi (Dr. Beryl Parker) 128

Ek:2- Çocukta Algının Gelişimi (M.D. Vernon)..... 132

Ek:3 - Çocuk Düşüncesinin Özelliği ve Hayat Bilgisi Dersi: I
(Cavit Binbaşoğlu) 137

Ek:4 - Çocuk Düşüncesinin Özelliği ve Hayat Bilgisi Dersi: II
(Cavit Binbaşoğlu)..... 142

Ek:5 - Çocukta Nesnel Düşüncenin Doğuşu ve Hayat Bilgisi Dersi
(Cavit Binbaşoğlu) 148

Ek: 6 - Çocukta Zihin Gelişiminin Hayat Bilgisi Öğretimine Etkisi
(Cavit Binbaşoğlu) 154

Ek: 7 - Doğa Bilimlerin İlk Öğrenimi Hakkında (Jean Piaget) 162

Ek:8 - Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Okullarında Okutulan Hayat Bilgisi Dersi
Programları ve Değerlendirilmesi (Bir Özeleştiri) (Cavit Binbaşoğlu)..... 167

Ek: 9 - Ünite ve Ders Plânlarımızda Unuttuğumuz Taraflar (Cavit Binbaşoğlu)..... 189

awda